

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszatórium
Budapest

Emlékezés Vörösmarty Mihályra, a nemzeti költészet atyjára

A 200 éve született költő, drámaíró a magyar romantika és a reformkor költészetének egyik legnagyobb alakja. Élete és költészete összefonódott a válsághelyzetben lévő és újjászülető haza sorsával. „Mi Vörösmartynak avval áldoztunk csak, hogy nem felejtettük el nevét. Pedig amit tőle kaptunk, az több a korok múltó, változó hangulatánál. Örökös gyönyörűség, győzedelmes illúzió.” (Ady Endre: Vörösmarty emléke... 1900.)

Magunk mögött hagyva a XIX., s immár a XX. századot is, 2000-ben verspályázattal és nemesveretű kiállítással vállalkozott a Petőfi Irodalmi Múzeum — Vörösmarty születése 200. évfordulója alkalmából — arra, hogy választ adjon a magyar nemzeti költészet atyja 156 évvel ezelőtt feltett kérdéseire: „Ment-e a könyvek által a világ élébb?, illetve ... Mi dolgunk a világon?”. 99 kortárs költő lírai alkotással tett hitet és vallott Vörösmarty nevének emlékezetére.

Vörösmarty munkássága a költészet szinte minden területét átfogja, de a prózában is értéktelentő. Irodalmunkban betöltött szerepéről, sokoldalúságáról írta Illyés Gyula: „Nem volt nemzeti hőskölteményünk. Megírta. Nem volt balladánk. Megteremtette. Nem volt drámai nyelvünk. Pótolta a hiányt. Nem volt mesejátékunk. Általa lett. Költőink ha nem tudtak a néphez szólni, nem tudtak népdalt írni? Megmutatta, hogyan kell. Színi bíráló kellett, folyóiratszerkesztő, szakosztályvezető az Akadémián? Vállalta. Az önálló ipar mellett lelkesíteni? Teltt erre is erejéből. Aztán csatadalt írt, negyvennyolc éves korában.”

A rendhagyó módon bemutatott kiállításon a terem közepében tárló helyezkedik el: Vörösmarty kötetekkel. Körben versek, mai magyar költőktől: minden életkort átívelve. A tablók archív fotográfiai életrajzi adatokról mesélnek: A költő szülőháza Kápolnásnyéken; Perczel Etelkáról szóló miniatúra; A bátortalan szerelem kézírata, melyet Etelkához írt; A Perczel-kúria Börzsönyben; A Zalán futása III. énekének korhű ábrázolása; Az Athenaeum címlapja (1840); a Tudományos Gyűjtemények borítólapja a költő nevével; A Szózat kézírata; A Rom korhű illusztrációja; A Laurához c. vers kézírata; Csajághy Laura fényképe; (Csajághy Laura 18, a költő 42 éves, mikor Bajza Józseféknel találkoztak. Laura Bajzané húga volt. Egyoldalú szerelem volt. Mikor Laura igent mondott, nem a férfit, a költőt imádtá. De lehetett-e nemet mondani a Laura-verseknek?)

Vörösmarty-ünnep, kiállítás, és folynak az irodalmi évforduló lelket erősítő eseményei szerte a hazában. Legszebb talán a kápolnásnyéki új kiállítás; Székesfehérvárott ünnepségek, fátylós felvonulás, melynek csúcspontja, hogy a Vörösmarty Színházban bemutatják Szabó Magda Vörösmarty-dramáját, s a közelben, szép parkban áll, fehér talpazaton a költő bronz szobra (Vay Miklós alkotása), az ország első Vörösmarty-emlékműve, melyet 1865-ben avattak fel. A Vörösmarty-szobrok közt egyik kortárs alkotást 1991-ben, az 1956. okt. 23-i forradalom évfordulóján avattak Sopronban a Frankenburg úti aluljáró melletti parkban, a forradalom és szabadságharc 34., a Magyar Köztársaság kikiáltása első évfordulóján: Somogyi József szobrászművész Vörösmarty-szobrát. A budapesti Vörösmarty-szobor Kallós Ede és Telcs Ede 1908-ban leleplezett alkotása nemcsak a költőnek, hanem a Szózatnak is emléket állít. A carrarai márvány csoportozaton a díszmagyarba

öltözött férfi, öreg paraszt, diák, anya kis gyermekével, pásztorfiú s a többi alak a magyar nemzetet jelképezi, amint a Szózat éneklésével válnak eggyé. Az éneklő csoport fölött kiemelkedve ül Vörösmarty. Az emlékmű felirata: „Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar!”

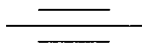
A honfoglalást a reformkor nemzedéke évezredes nemzeti létünk kiindulópontjának fogta fel. A „Zalán futása” fejezte ki ezt a közvárankozást: „Régi dicsőségünk hol késel az éji homályban?” Ez a romantika korában a magyar nemzetté válás legfontosabb felvetése volt. Vörösmarty neve ország-szerzte ismertté vált. Midőn Széchenyi Hitel-ében az európai új eszméket hirdetve nem habozott kimondani, hogy *Magyarország nem volt, hanem lesz*: megdobogtatott minden magyar szívet. A múlt dicsősége olyan szent volt, mint a jövőendő: lelkesítették a jelen küzdelmét. Ez volt (ma is!) a nemzet hangulata, melyet Vörösmarty *Szózat*-a fejezett ki legerőteljesebben. Széchenyi 1835. nov. 30-i országgyűlési beszédében hirdette: „*A magyarnak csak itt van egyedüli hazája!*” Vörösmarty költői lelkében megragad e gondolat, és felhasználja legszebb verse megírásakor. A Szózat az ő művészetének olyan gyöngyszeme, melyet ha egyetlenként írt volna is, elegendő lenne örök hírnevet nyújtani szerzőjének. A Szózat mindenre hivatkozik, ami csak lelkesítheti a magyart: az bizonyos, hogy így többé nem élhetünk. Tette, hazafiúi hűségére lelkesít! Nemcsak nemzetéhez fordul, hanem Európához is, melynek eszméiért küzd nemzete. Méltó helyet követel tőle a többi nemzetek között. Mikor Európára, a népek hazájára hivatkozik, a sajátos magyar hazafiság az emberiség érdekeivel egyesül. E költemény az ifjuló Magyarország nemzeti imája, himnusza — ma is az —: a létéért és jogaiért küzdő Magyarorszáé. A költemény mindaddig a nemzet éneke marad, amíg a nemzeti küzdelem célt nem ér. Időtállóan minden kor magyar emberéhez szól. Tömegmozgósító erejű! Egyik legnagyobb értékű öröksége nemzetünknek. A Szózat zenéje. Egressy Béni 1843-ban pályázatot nyert dallama és harmóniája szívéhez szól. Hangulata tökéletesen kifejezi a szöveg lényegét: mintha távoli harangzúgás zengene fülünkben. Mi idősebbek jól emlékezünk az 50-es évek egyik szilveszteri rádióadásában, a Timár József által elszavalt Szózat hatására. Olyan hangsúlyokkal adta elő a nemzeti imát, hogy százezrekben ébresztette fel a visszafojtott *nemzetudatot*. A kor egyik legnagyobb színészét ettől fogva hallgatásra ítélte a hatalom. Előre kell tekinteni, és halljuk meg Vörösmartynak egy másik — Erkel Ferenc által megzenésített — művéből a buzdító, derülátó szállóigét: „Gondolj merészet és nagyot, / és tedd rá éltedet: / Nincs veszve bármi sors alatt / Ki el nem csüggedett!”

Közben megszületett a nagy drámaköltemény, a *Csongor és Tünde*, majd elbeszélő költszetünk remeke, a *Szép Ilonka*. „Ifjúkorában elbeszélő, férfikorában drámaíró, öregkorában lírikus” — állapította meg róla Kosztolányi Dezső. A *Szép Ilonka* felejthetetlen sorai: — A vadász ül hosszú méla lesben... — Áll-e még az ősz Peterdi háza... — Vörösmarty igen kedvelte a költeményt. Nagyobbik leányát Ilonkának kereszteltette. Örökségül hagyta neki: költői dicsősége egyik sugarát, a legbájosabb női eszményképet, melyről valaha álmódott: Ilonka megismerve a királyt, többé nem szólt. Fájdalmának a hallgatás lett kifejezője. S érezzük az ártatlan szív hervadását, melyet a költő szépen hasonlított liliomhulláshoz. A nagy idők egy tanúja, a „nagy nemzedék” kortársa így jellemezte a nemzet fiát: „Vörösmarty jól megtermett, domború mellű, vállas, rendes magasságú ember volt, kevés hajjal, magas homlokkal, szépmetszésű orral és szájjal, tüztelen fekete szemekkel, az alsó ajkat és arcot tisztán hagyó körszakállal és sűrű tömött bajusszal. Bizonyosan a szebb emberek között említhették volna, ha a himlő arcának állandó vöröses fényességet és néhány kisebb gödröcskét nem kölcsönöz. Rendszeren zrinyiben járt és magastetejű kalapban. Tisztán öltözködött, de sohase választékosan. Betegnek kellett lennie, ha az akadémia páholyában meg nem jelent. Színház után bármily messze elszélt, ha barátjainak valamelyike jó sültről és jó borról biztosította. Erősen szivarozott, és kedves napja volt, amelyben pezsgőzhetett.” (Lauka Gusztáv: A múltrol a jelennek, — emlékjegyzetek, 1879.)

1855. november 19-én, Pesten a Váci utcai Kappel-házban halt meg, ahol 25 évvel azelőtt Kisfaludy Károly elhunyt. Elvesztését egy nemzet siratta. Temetése a Bach-korszak legnagyobb néma tüntetése volt. Húszezer ember kísért koporsóját. Örök emlék: munkái, neve. Kerepes úti

siremlékét neje emeltette. Az akkoriban megnyílt (1847.) temetőben az első nevezetes halott *Vörösmarty Mihál* — így áll a neve a gránitobeliszk sírkövön. Özvegye és 3 gyermeke maradt: Béla, Ilonka és Erzsébet. Nem hagyott más vagyont: munkáit, költői dicsőségét. Gyámtyjok: Deák Ferenc közadakozásra szólított fel a Vörösmarty-árváknak. 103 ezer pengő-forint gyűlt össze részükre.

„Mi dolgunk a világon? küzdeni / Ha azt kivittuk a mély sülyedésből, / S a szellemharcok tiszta sugaránál / Olyan magasra tettük, mint lehet, / Mondhatjuk, térvén őseink porához: / Köszönjük élet! áldomásodat, / Ez jó multság, férfi munka volt!” (1844).

DR. H. TÓTH ISTVÁN
egyetemi vendégoktató
Lomonoszov Egyetem
Moszkva

Irodalompedagógiánk és az archaikus népi imádságok

Ha visszatekintünk az előző évtizedek általános iskolai irodalomtanterveire, s fellapozzuk azon idők irodalmi olvasókönyveit, azt kell látnunk, hogy nemzeti *folklorikáink* közkedvelt műfajainak bemutatása mindig kitüntetett fontosságú feladata volt magyaroktatásunknak. Szívesen tanítottuk az *ismeretlen szerzőjű költészet*ünk alkotásainak a tantervrörök által előtérbe állított darabjait, habár esetenként aktuálpolitikai (=osztályharcos) felhangokat is fűztek magyarázatul egy-két szemelvényhez. Kétségtelen azonban az a tény, hogy gazdag példaanyagot mutathattunk be növénydekeinknek a *mesék* világából, a *mondakincs*ből, a *népdalok* köréből, a *mitoszok* rejtette titkokból, a *balladák* szinte példátlanul gazdag tárházából, a *szólások*, a *közmondások*, a *találós kérdések*, a *kiolvasók*, a *köszöntők* változatos műfajaiból. A '60-as, '70-es évek irodalomtanítási dokumentumai nyomán még a *kuruc költészet*be is bepillanthattak diákjaink (1).

Az 1978-as tanterv- és tankönyvváltás megőrizte, bizonyos értelemben továbbfejlesztette a *megjegyzett költészet* tanításával kapcsolatos irodalompedagógiai hagyományt (2). A műfajok körét kevésbé, a szakanyag elemzését azonban jelentékenyen megújították a szerzők. Ez a felrészítés mindenképpen jótékonyan hatott, habár szaktanácsadói munkám közben tapasztaltam, hogy bizonyos esetekben, így a balladák tanításakor idegenkedtek némely kollégák attól a tankönyvírói felfogástól, ahogyan a hatodikos gyermekek elé kerültek e műfaj klasszikus darabjai. Nem vitás, hogy váratlan volt az a műfajtagyalás, amiképpen megvalósult a „Kömives Kelemen” és a „Kádár Kata” címűek elemzése (3). Ugyanakkor a kísérletező, a szokatlantól nem rettenő irodalomtanárok kifejezetten élvezettel izlelték meg diákjaikkal a hatodikos olvasókönyvben közölt módon az idézett balladákat.

Nem tagadom, hogy bizonyos műfajok hiányát fájaltam az előző esztendőben.

Nem egy esetben a bemutatandó műfajok és szemelvények körét is más-más évfolyamon láttam s látom helyénvalónak (4).

A saját irodalomtanítási gyakorlatomban összegyűlt tapasztalatok a következő rendszert alkottatták ki velem:

a) az 5. osztályban: *mesék, mondák, mitoszok, közmondások, találós kérdések, csúfolók, köszöntők* (5);